

KÁLLAY KOTÁSZ ZOLTÁN

A kapu

Csak állt, nézte a vékony repedésekkel tarkított, esővíz mosta kanyargós erezetet, fölülről lefelé futó barázdákat, árkokat, apró göcsörtök szigeteit, az egykor élő anyag természetes rajzát, állt, megkapaszkodva a mintázatban, tájban, a közeli-messzire révedésben, ki tudja, meddig. A kapu váratlanul feltárult, belülről kinyitották. A felesége volt.

Ámulatot látott a szemében, hitetlenkedést. Majd a csillogás mégis örömbé fordult.

– Mózsi...! Hát te vagy az?!

– Én – felelte a férfi rekedten.

Nézegették egymást, aztán Éva elmosolyodott.

– Megőszült a bajuszod... – Megfordult, és már úgy folytatta. – Várjál, szólok a gyerekeknek.

Furcsa volt, hogy szólni kell a hazatéréséről, és éppen ezért természetes. Várt néhány lélegzetvételnit, aztán az asszony után indult.

A tornácra lépve még elkapta a konyhából kiszűrődő szavakat, „Édesapátok van itt... Hazajött.” Végzőra toppant be.

Megint hökkent tekintetekbe futott, még tágabakba, őszintébbekbe.

– Na, menjetek szépen oda – hajtotta az asszony két kézzel a csöppségeket, nyitott tenyérrel, mint libákat a tóparton.

Tétován oldalogtak egyre közelebb, aztán a kisebbik, a fiú, mikor már könyéknyire jutott, felkiáltott:

– Apaszag!

Istráng szakad így le lovakról, a kisfiú a lábát, a lány a derekát kapta el egyetlen lendülettel, és ölelték teljes erőből. A keze az arcukra siklott, érezte a könnyeiket.

„Most kell felemelni őket”, gondolta Mózes, előre is hajolt, derekuk köré kanyarította a karját, de felgyenesedni nem bírt. Igaz, csak egyszer próbálta.

– Engedjétek édesapátokat... Nagyon fáradt! – lépett oda az asszony.

„Egyenként azért menne... Mindegy...”, futott át a férfin.

– Megyek, megnézem a földet – szólt inkább, és kilépett a házból.

*

Elsétált a dűlőig, a tekintete ide-oda siklott, pásztázott közben. Ugyanaz minden, és mégis... Új arcula-

tot, egyenetlent, szabálytalant öltött, elidegenült a táj; másképp kerekednek a bokrok, kusza ágakkal hajolnak az út fölé a fák, meredekebben ívelődik a búzátábla széle. Karistolta szemét a változás, fájt.

Az ujjai között pergő, kimorzsolt szemeken érezte a bőséget. Jó termés lesz, dús, állapította meg higgadt szakértelemmel. Érthetetlen: nem birkózott a földdel, nem dolgozott, civódott, békülgetett vele, nem figyelte a sarjadékokat, nem leste, óvta, nem imádkozott értük... és lám, mégis, duzzadó termés ring a szálaikon. Hová, kihez száll a hála?

Átment a lovakhoz, aztán a többi jószágot is végigjárta. Az ólból visszafordult az istállóba, megnézni még egyszer, de Ábrándot, a kedvenc lovát nem találta.

*

Este már ágyban feküdt, megsüppedt, ringott alatta, az ágyneműből levendulaillat áradt, a lepedő hófehéren simult, és ropogott. Három évig csak priccsen, és most... „Lehet, hogy el se tudok így aludni”, fészkelődött a puhaságban, és amikor magára igazította a dunyhát, belépett Éva. Teljesen mezítelenül. Lesütötte a szemét, nesztelenül az ágy végébe helyezkedett, kicsit kihúzta magát, mintha mutatná Istentől való szemérmes-szemérmetlen pőreségében; vízcseppek csillogtak a bőrén, és szebb volt, mint valaha.

Régen, az örömök percei előtt mindig a dunyha alatt vetette le az alsóruháit, ha látta is mezítelenül az asszonyt, csak véletlenül, tisztálkodás közben rányitva: sikkantva takarva rögtön a szemérmét.

A férfiasága három-négy mozdulat után lelohadt, aztán már csak összetöpörödve cidrizett. Megvert kisgyerek... Éva a mellkasára hajtotta a fejét, simogatta a vállát, és sóhajvékony hangon vigasztalta:

– Nagyon lefogytál... Majd felerősödsz... Visszatér az erőd!

„Lefogytam? Édes Istenem... Tényleg azt hiszi az asszony, hogy kilókon múlik ez?”

Mesélje el, hogy koplalásba belefogyott, zörgő csontú katonákat – bajtársakat?, lehet rájuk mondani? – látott, akik vérgőzös gerjedelmükben az egyik ukrán falu elfoglalása után földre teperték, és végigerőszakolták a nőket, aztán később, az orosz tanyánál, a legéppuskázott civilek közül az anyaszültre csupaszított, életéért könyörgő, átlőtt tüdejű kamaszlányt... Mesélje el, hogy ez jutott most az eszébe, ezek a képek toltak kísérteties könyörtelenséggel eléje? És lehet, hogy most már mindig ez fog... ha a feleségéhez ér?

*

Benyitott a tisztába, itt még meg sem fordult, pedig már két napja hazatért. A feltornyozott ágynemű... Nem így festett korábban. Bár talán csak a sorrendje, igen, biztos járt itt vendég a három év alatt, miért ne járt volna. Három év... Neki ott, kint, harmincnek is megfelelt... Itthon vajon mennyit nyomott?

A tornác előtt, a szőlőlugasnál leült a padkára, a nap melege a moccsatlan levegőben bágyasztotta, fullasztotta a kertet. Feketedett már a gyümölcs az eperfán, óriási lódarazsak rágták a szemeket, majd véres szájjal, zümmögve towarepültek.

Mózes érezte, hogy áll mögötte valaki. Nem fordult hátra, tudta, Éva az. Rövidesen előrekanyarodott, és melléje csücsült. Csak úgy a padka szélére, meghúzódva, mintha nem lenne joga, vagy tán a rengeteg tennivalója nem engedné, hogy kényelmesebben odahelyezkedjen. Nézték az eperfát, bár az asszony idő múltán már csak a földet, maga előtt... Mit figyel? Hangyák masíroznak, visznek valamit. Mintha rizsszemek lennének... Bábokat költöztetnek? Megtámadták a bolyt, és menekülnek?

– És embert... – emelte fel az arcát Éva, majd megtorpanva újra kezdte: – Emberben tettél kárt?

Mózes lassan elismételte magában a kérdést, hogy megértse. „Öltem-e? Nem lehet megkérdeni, öltem-e?” Megrándult a keze, azzal az önkéntelen remegéssel, amelyen nem lehet uralkodni. Évára nézett, az aszszony szeme már kereste a tekintetét, kapott utána, vizsgálódva, de mégis a bizonyossággal, „nem, az én uram nem olyan”. Hiszen Mózi a sógornak szól akkor is, amikor állatot kellett vágni.

– Haború volt – préselte ki magából nagy nehezen. Milyen semmilyen szavak ezek, jelentés nélküli, értelmetlen hangok! Ködbe, furcsa csillogásba csúszott körülötte minden, és rátört a reszketés, hogy pillanatokon belül, miként a szappanbuborék, elpukkan a tisztaszoba, szőlőlugas, eperfa, darazsak, hangyák, Éva, a lehetetlen, megválaszolhatatlan kérdés... Felébred, felkapja a sisakját, és elindul váltásra az első vonalba.

– És ha úgy is... Parancsra tetted, kötelességből... Nem indulatból – még mindig tart az álom, Éva szájából csordogálnak a szavak.

„Indulatból? Kötelességből?” Melyik jobb, melyik rosszabb?

*

Nem vette észre, mi történt, hová vitte a lába, egyszer csak felszállt a köd, és megint a kapunál állt.

Megkapaszkodott az oszlopban, két kézzel, a homlokát pedig nekidöntötte.

Huszonkét éve... Utolsó évében faragta, egészen apránként, az apja. A halála előtt fejezte be, talán két nappal. Az utolsó kis mintákat is kicsiszolta, utoljára a napot, majd a holdat.

Amikor az öccsével és kishúgával nyaggatták – sokszor megtették! –, nyakán lógva, földre cibálva maguk mellé a rongyszőnyegre, „Apika, mesélj, mi történt a nagy háborúban?”, az öreg hunyorított, majd elváltozott, éneklős hangon rákezdett, „Mi történt? Megnéztük, miből áll az ember... Gyomorból, bélből, májból!” És a mutatóujjával odabökött sorra a hasukra, mutatva, merrefelé is található gyomor, bél, máj... Kacagva gurultak játék közben, és most hűvösen csodálkozott rá, amit se akkor, se azóta nem ismert fel – az öreg elmondta, mi történt. Bajonettel felhasználhatták egymás hasát, és kiforgatták a belsősegeket...

„Tudnék én ilyet... így? Nem... Se hunyorítani, se kacagni nem tudok, anélkül pedig...”

Kinyitotta a szemét, rányitotta az erek, vízmosások, patakmedrek sokaságára, persze, tudta maga is, a tölgyfa erezetére... Tudta, de mégis, mintha magasból, madártávlatból nézne le a sokszor látott tájra... Tájra vagy arcra? Egy arcra, amelynek nem jutott ideje megráncosodni?

*

Még birkózott a hajnal az éjszakával, fessegetve az ég alján a sötétséget, amikor Mózesen megmoccant a dunyha, púposodó hullám közeledett, majd meleg nedvesség türemlett a bőréhez. A kislánya volt, átázott hálórúhával, csatakos hajjal. „Visszaviszem az ágyukba”, gondolta, de...

– Papuska, lödd le... bántanak... – pityergett Borika. – Megint jönnek...!

Mózes védőn magához ölelte.

– Jönnek? – kérdezett vissza kótyagosan.

– Megint... Mami mondta, hogy lelőtted őket, de itt vannak megint! Nagyon rosszak! Vedd elő a nagy puskát, és lödd le őket!

A lábánál is felhullámzott az ágynemű, és rövidesen a fiú, Csabika is a derekában kucorgott.

„Rosszak, rosszak, rosszak!”, hajtogatta a kislány. „Puszkával... durr...”, motyogta a fiú hunyt szemmel.

– Nem bánthatnak... nem engedem – suttogta a férfi rekedten.

Rosszak... Ő se akart bántani senkit, a csövet, ahogy jó előre eldöntötte, enyhén felkapta mindig,

hogy ne legyen feltűnő, és a levegőbe durrantott, egészen addig... Amíg az áttörésnél... Akkor eltörött, összeropant valami. Bár ha nem a zászlós úrral történik, akkor talán...

Szabó Zoltán zászlós szintén a 4. gyalogezredben, és épp az ő századukban szolgált, tanárember volt, doktor úr, mindenki így szólította, ezért történhetett, hogy amikor az orvosuk, Fujtsák kidőlt, és lázban vergődött tehetetlenül, mindenki a „doktor urat” nyaggatta... Hiába magyarázta, hogy ő a francia irodalom és filozófia doktora.

Látva, hogy szétharapódik a betegség, maga nyargalt aztán át a németekhez motorbiciklivel gyógyszerért, a lábadozóknak a tiszti menázi terhére jobb minőségű ételt is intézett... Így tudott a vérhasból Mózes felépülni. Később egyik nap délben hosszabban a priccse mellé telepedett a doktor úr, és elmesélte, hogy a nagyapja szintén székely, Sepsiszentgyörgyből való, aztán előhúzta a menyasszonya fényképét, nagyon szép, szőke nő nézett vissza a képről enyhén felemelt, fitos orral, ha jól emlékszik, Rozáliának hívták, „tündér ez a lány”, somolygott a doktor úr, és mielőtt visszacsúsztatta a mellényzsebébe, megsimogatta a fotográfiát. A maszatosságából látszott, hogy nem először.

Az áttörésnél, amikor menekültek, és T-34-esek rohantak rájuk, mint veszett ebek a sebzett vadra, Mózes a szeme sarkából még észlelte, ahogy a zászlós urat és néhány bajtársukat közrefogják, a magyarok megállnak, elejtik a fegyvert, karjukat felemelik, de a ruszók legéppisztolyozzák őket.

„Se isten, se ember!” szólalt meg egy hang Mózesban, aztán amikor sebtében újra felvették a frontvonalat, „pusztítsd, irtsd!”, zakatolt és lihegett már benne; az ujjja izomlázig dolgozott a ravaszon, hajigálta a nyeles kézigránátokat, hogy a válla majd kifordult, és csak a sokadik fegyvercsillapodásban, amikor eléje tolultak az átéltek képei... A pusztulás és halál képei, amelyeket előidézett...! Ekkor hasadt szét a vörös kód, és ismerte föl, hogy ártatlanok vérét

A 82-es székely gyalogezred emléktáblája
(Hadtörténelmi Intézet és Múzeum, Budapest)

ontotta, orosz katonákét, akik talán senki haja szálát se görbítették. Megölték egy bajtársát, a doktor urat – megölték orosz katonák, akik talán (mit talán: bizonyosan!) bosszúvágytól lihegtek, hiszen ők is bajtársukat látták elesni, lőtt sebbel kínban vergődni – most ő gyilkolt –, és a vérengzésének szemtanúi megint csak vért kívánnak!

Az ördög táncol itt... A sátán, de nem kívül, a csatatéren, hanem benn... emberi lelkekben. Nem dörren már ágyú, nem ropog gépfegyver, nem süvít akna, de a tánc tart... Mert valahol távol, messzi orosz falvakban orosz kisgyerekek csatáros álmaiban most ő az arctalan, megnevezhetetlen rém, aki az apjukat elnyelte, elragadta, és aki hosszú árnyékával, kegyetlen mancsaival utánuk kapdos!

Mózes kirohant a mellékhelyiségbe, és hányt.

*

A kocsmában szeretett volna egyedül inni, de oda-
jött, és leült az asztalához a komája.

Rendelt két szilvát, lehúzta a magáét, és úgy mére-
gette a másikat, mintha latolgatná, a régi Mózsit látja,
a szelíd és csendes, jó szóra hajló cimborát, vagy egy
vasgyárban, mázsás kalapácsok alatt átpüfölt hason-
mást. Végére, úgy látszik, az előbbire hajlott, mert
ahogy régen, a fontos tárgyalóivalók előtt, megdör-
zsölte az állát, és hunyorított.

„Itthon már mindenki temetett téged... Csoda,
hogy hazatértél!” „Hm. Csoda, bizony, hiszen ha go-
lyók tucatjai röppennek a koponyád felé, és egy se
trafál be, az csoda”, gondolta Mózes, de csak annyit
mondott:

– Meglehet.

Józsi odébb tolta a poharát, lefojtotta a hangját, és
közelebb hajolt.

– Nehogy bárki orrára kösd, hány elvtárs gyertyá-
ját koppintottad el odakint...! Nem írnák javadra! –
Intett a kocsmárosnak, mutatva: még kettőt. – Persze,
csak magadat védted. Akik ismernek, tudják, istenes
ember vagy... Tiszteled az életszentséget. No de...
Új embereket tesznek ide hamarost... Új hivatalno-
kok ülnek megint a nyakunkra. Szóval, a katonás-
díró: csitt!

A koma, akit felmentettek, okoskodik. Azt se tud-
ja, mit beszél. Senki se tudja, mi volt, mi történt, de
legalább nem okoskodnak.

– Új világ jön, az elvtársak lesznek az urak – foly-
tatta Józsi. Tologatta a poharát a durva deszkalapon,
figyelte, ahogy a nehéz talpú pohárka minden szál-
kán, huppanón átsiklik, és nem pillantott Mózesra.
Pedig ha úgy, tán abbahagyja. – Ehhez kell most al-
kalmazkodni. Számot vetettem, és...

Mózes nézte a másikat, de már nem látta. Semmit
se látott. Az ügyes, élelmes fiúról, akinek régen vélte,
kibukik, hogy ravasz és számító.

– Számot vetettem, és belépek az RKP-be. Nem
hagyom, hogy ellenségnek bélyegezzenek, elüldöz-
zenek innen, én aztán nem! Ezt tanácsolom neked
is... Alkalmazkodj, mielőbb. Aki gyorsan lép, előnybe
kerül. A véleményünket, persze, megtartjuk ma-
gunknak...

Ráborította az asztalt Józsira, és kifordult az ivóból.

*

Megsimította az egyik mélybarna göcsörtöt... Mint
az anyajegy az apja nyakán.

Amikor mesélt, a végén mindig kacagott, és fel-
felé fordította az arcát az öreg, és jobban látszott az
anyajegy az ingnyak felett. A háború után már nem
hahotázott az égre, mindig csak feléjük fordult, raj-
tuk, kicsiken függött leválaszthatatlanul a tekintete,
mintha a retinájára akarná égetni a látványt...

Tényleg szívből, felszabadultan hancúrozott velük
a rongyszőnyegen az utolsó időkben is? Nem, nem.
Csak nekik, gyerekeknek és asszonynak játszott;
üzte a rettegés démonait, mímelve mókázott, mi-
közben rágta már belülről a lebírhatalan, latin nevű
kór, amely végül elemésztette. Gyomorban, bélben,
májban...

„Neked elmondhatnám... Értened... hiszen átél-
ted.” Mózes felpillantott a napra, majd a holdra, és
így suttozta: „Apa... hol vagy?”

*

– Mózsi, nagyon megváltoztál... – kezdte az asz-
szony, és látszott a szemén, hogy fél.

– Férfival voltál, ugye? Másik férfival, amíg távol
voltam! – szakadt ki Mózesből az odahajított, elhord-
hatatlan végzet keservével.

– Nem! – hökkenetnyi szünet után.

„Hazudik”, zúgott Mózesban, és elindult a keze...
Éva a tálalószekrénynek zuhant... A polcokon a tár-
gyak összekocogtak, megbillentek, Mózes ökle fel-
emelkedett ismét, lendült a maszatos, rémült arc felé,
melyre mégis a beletörődés redői árnyékolódtak...
Ennyire természetes ez? Nem sikolt, nem tiltako-
zik? Fulladtan leejtődött a karja... Egy hosszan, meg-
késetten billegő mázas tányér a mélybe szédült, és
ripityára tört.

*

Fekete-szürke kavargás, rázkódás, a bombákkal
ostorozott földtest hánykolódása, ezt érezte Mó-
zes, ahogy a sötétben – esteledik? – tántorgott vala-
merre.

Sötét felhők... Talán hanyatt vágódott, hogy felhő-
ket lát? Vagy ezek pocsolyák, és bennük tükröződ-
nek az ég rongyai...? Végre sikerült megkapaszkod-
nia... a kapuban. Összeszorította a szemhéját, nem
látott, nem akart látni, de az ujjbegyei tapintották az
ismerős, mély barázdákat.

Villanás... Hunyt szemmel is érzékelte a feje fe-
letti torkolattüzet, aztán a homlokán a cseppeket...
Eleredtek az ég könnyei; mosni, szántani tovább, még
mélyebbre, a barázdákat...

Hullt az eső.